

МНОЖИННІСТЬ У КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ: ДЕФІНІЦІЯ ТА ОЗНАКИ

В даній роботі досліджено значення як інституту множинності злочинів, так і зміст цієї кримінально-правової категорії. Проаналізовано ознаки множинності злочинів та запропонована дефініція множинності з врахуванням змістовних ознак та властивостей, які їй притаманні.

Ключові слова: *множинність злочинів, ознаки множинності злочинів, категорія множинності злочинів.*

In this project we studied the meaning of multiply crimes as a criminal-law category. The multiple crime evidences are analyzed and the meaning of multiple crimes stated as a criminal-law category.

Key words: *multiplicity crimes, feature of multiplicity of crimes, category of multiplicity of crimes.*

В работе исследовано значение как института множественности преступлений, так и содержание этой уголовно-правовой категории. Проанализированы признаки множественности преступлений и предложена дефиниция множественности с учетом содержательных признаков и свойств, которые ей присущи.

Ключевые слова: *множественность преступлений, признаки множественности, категория множественности преступлений.*

Чинний Кримінальний кодекс України (далі по тексту – КК України) у Розділі VII Загальної частини містить положення, якими регламентує випадки правової оцінки ситуацій, за яких особа вчиняє декілька злочинів, – так звану множинність злочинів, при цьому сам термін «множинність злочинів» в кримінальному законі не використовується та не містить свого легального визначення. Тому, тлумачення змісту та розуміння терміна множинності злочинів віднесено наразі до кримінально-правової доктрини, і потребує свого подальшого дослідження.

У кримінально-правовій науці значний внесок у дослідження множинності злочинів зробили наступні представники української

кримінально-правової доктрини: В. І. Борисов, О. І. Кириленко, О. В. Козаченко, М. Й. Коржанський, В. В. Кузнецов, В. П. Малков, Д. Г. Михайленко, Т. І. Созанський, Є. Л. Стрельцов, В. І. Тютюгін, П. Л. Фріс та інші. Однак, питання визначеності множинності злочинів, попри увагу з боку наукової спільноти, залишається проблемним особливо в контексті визнання верховенства права в якості визначальної засади розбудови кримінального права в соціальній державі.

Досліджуючи поняття множинності злочинів, варто наголосити, що «множинність злочинів» являє собою категорію, зміст якої розкривається через такі елементи як: поняття, правовий інститут кримінального права, соціально-правове явище та поведінку особи. Як правовий інститут множинність злочинів являє собою сукупність кримінально-правових норм, що знайшли зовнішнє вираження в статтях 32–35 КК України, але слід зазначити, що його зміст не обмежується нормами Розділу VII Загальної частини КК України. До інституту множинності злочинів належать, зокрема, і статті 70–72 КК України, які встановлюють особливості призначення покарання за сукупністю злочинів і сукупністю вироків, а також положення Особливої частини КК України, де у якості кваліфікуючих ознак конкретних злочинів передбачається повторність та рецидив злочинів. Відповідно множинність, як поведінка особи, передбачає ситуації, випадки, які характеризуються вчиненням особою кількох самостійних злочинів, що тягнуть відповідні кримінально-правові наслідки. Та як соціально-правове явище множинність визначається як негативне соціальне явище, яке характеризується наявністю в діях особи ознак вчинених нею двох або більшої кількості кримінальних правопорушень, передбачених діючим кримінальним законом.

У законі про кримінальну відповідальність відсутнє нормативне закріплення поняття множинності злочинів, а тому видається можливим зазначити, що на нинішньому етапі функціонування кримінального права в Україні множинність злочинів виступає виключно як доктринальна категорія.

Проте, сутність зазначеного кримінально-правового інституту опосередковано відображається у нормах права через свої конкретні форми прояву: повторність, сукупність та рецидив злочинів, які мають своє власне законодавче визначення, на відміну від поняття множинності. Множинність злочинів, як кримінально-правове поняття вперше почало використовуватись у вітчизняній правничій доктрині в кінці 60-х років XX століття, та охоплювало випадки наявності кількох правопорушень, передбачених кримінальним законом, в поведінці однієї особи [1, с. 137].

Варто зазначити, що термін множинність походить з латинської мови від слова «*pluralis*», що в перекладі означає множинність, множинний, різноманітний та множинне число.

Розглядаючи множинність злочинів, доречним буде звернутись до тлумачних словників задля з'ясування значення терміна множинність. Як вже зазначалось, множинність має іноземне походження від слова «*pluralis*», та яке має вітчизняний аналог – плюралізм, та водночас слугує синонімом до слова множинність. У свою чергу Словник української мови тлумачить термін плюралізм, як ідеалістичне філософське вчення, світогляд, за яким в основі світу і його явищ лежать численні, самотійні, незалежні духовні сутності [2, с. 599]. Подібне визначення надає Великий тлумачний словник сучасної української мови, а саме: плюралізм – це множина рівноправно конкуруючих течій, сил у політиці, ідеології, релігії і т. д. [3].

Тож, аналізуючи наведені тлумачення словників, можемо зазначити, що характерною ознакою множинності, як такої загалом, є наявність декількох рівнозначних, подібних складових елементів.

Проаналізувавши термін «множинність» у загальному розумінні, стає очевидним, що він передбачає наявність декількох елементів, кількох зіставних елементів. У кримінально-правовій науці таку доктринальну категорію як «множинність злочинів» вперше було використано О. М. Яковлєвим [4, с. 52].

Серед науковців існує багато думок стосовно того, що слід розуміти під поняттям множинності злочинів. Зокрема, під множинністю злочинів розуміють вчинення суб'єктом злочину самотійно чи у співучасті двох чи більше злочинних діянь, кожне з яких передбачене в Особливій частині КК України, в якості самотійного складу злочину [5, с. 111]. Окрім наведеного визначення досліджуваного поняття, множинність визначають як один із видів суспільно небезпечної поведінки однієї особи, що у контексті з іншими фактичними обставинами утворює два або більше окремих склади злочинів, кожний із яких, відіграючи роль самотійної фактичної підстави кримінальної відповідальності, тією чи іншою мірою впливає на її обсяг чи зміст [6, с. 2]. Подібне наведеному за своїм змістом визначення множинності пропонує Бажанов М. І., який під останньою розуміє випадки, у яких однією особою або ж співучасниками вчиняється два або більше злочинних діяння, кожне з яких містить ознаки самотійного складу злочину [7, с. 5]. Досить цікавий підхід для визначення множинності злочинів пропонує Магамедов А. А., який робить головний акцент не на юридичній природі даного кримінально-правового інституту, а на його соціальному аспекті, та зазначає, що множинність злочинів – насамперед соціально-правове поняття, головне значення якого полягає у відображенні випадків вчинення однією особою кількох кримінальних правопорушень, незалежно від того притягалась така особа до кримінальної відповідальності одночасно за всі вчиненні суспільно небезпечні діяння, та чи була вона раніше засуджена за деякі з них [8, с. 74]. Зазначений підхід у загальних рисах є прийнятним, але водночас він має суттєвий недолік, який полягає в підміні юридичних ознак інституту множинності соціально-правовими властивостями досліджуваного кримінально-правового інституту, як соціального явища.

Аналізуючи наведені вище визначення поняття множинності злочинів можемо з впевненістю зазначити, що в цілому наведені визначення доволі змістовно розкривають розуміння інституту множинності. Проте, у них відсутня суттєва та змістова ознака досліджуваного кримінально-правового

явища, тобто, те, що всі злочини, які її утворюють, мають бути юридично значущими та зберігати як на момент досудового розслідування, так і судового розгляду свої юридичні властивості.

Кримінально-правовою доктриною прийнято виділяти наступні ознаки, які характеризують множинність злочинів:

- кримінально-правова ситуація, яка передбачена у відповідних положеннях КК України;

- особою вчиняється два або більше злочини, кожен з яких окремо являє самостійний склад злочину (можуть бути як різнорідні, однорідні так і тотожні злочини, але саме злочини, а не будь-які інші протиправні діяння, наприклад, адміністративні правопорушення);

- структурними елементами множинності виступають два або більше одиничних злочини (множинність злочинів буде відсутньою у випадку вчинення кількох особами одного одиничного злочину);

- множинність має місце незалежно від того чи були злочини, які її утворюють, закінченими чи незакінченими (ст. 13 КК України), а також незалежно від виконуваних ролей у вчиненні злочинів, які передбачені ст. 27 КК України;

- злочини, що структурно утворюють множинність, охоплюються злочинною поведінкою однієї особи (може бути як один акт протиправної поведінки, так і певна послідовність діянь, що відокремлені між собою часовими проміжками) [9, с. 100];

- стосовно окремо вчиненого злочину, що входить до множинності, слід зазначити, що зберігається та юридична значущість, яка впливатиме на зміст та обсяг загальної кримінальної відповідальності, що проявляється як під час кваліфікації злочинів, так і під час призначення покарання за їх вчинення;

- злочин, який утворює множинність, повинен відповідати низці вимог, а саме, не повинні закінчитись строки давності притягнення до кримінальної відповідальності (ст. 49 КК України), не повинні закінчитись строки давності виконання обвинувального вироку (ст. 80 КК України) або не повинно бути

знято чи не погашено судимість, а також особу не звільнено від кримінальної відповідальності за актом амністії або помилування(ст. ст. 86, 87 КК України);

- множинність злочинів встановлюється не стосовно самих суспільно небезпечних діянь, а стосовно конкретної особи.

Тож, підсумовуючи вищенаведене, стає очевидним, що множинність має місце у разі, якщо судом встановлено в діяннях конкретної особи ознак кількох складів злочинів і лише через це її може бути визнано винною у вчиненні кількох злочинів. Водночас, коли в силу амністії, помилування особи або впливу встановлених законом строків давності притягнення особи до кримінальної відповідальності за один або кілька раніше вчинених кримінальних правопорушень така можливість відсутня, то відповідно виключається й сама множинність у діях певної особи, як кримінально-правове явище.

Отже, з впевненістю можемо зазначити, що саме поняття множинності злочинів має виключно доктринальне походження, оскільки вітчизняний законодавець в положеннях діючого КК України закріпив множинність злочинів опосередковано через її види (повторність, сукупність та рецидив злочинів).

Тому, синтезуючи проаналізовані існуючі доктринальні підходи до розуміння поняття множинності злочинів, та враховуючи пануючі розуміння множинності злочинів як певної категорії, а також виокремлені нами характерні ознаки та кримінально-правове значення досліджуваного інституту, пропонуємо під множинністю злочинів розуміти кримінально-правову ситуацію, яка представляє собою суспільно небезпечну поведінку особи, якою вчиняється два або більше одиничних злочини, передбачених відповідними нормами кримінального закону, кожний з яких містить всі ознаки самостійного складу злочину, що зберегли свої юридичні властивості та щодо кожного з них не закінчились строки давності притягнення до

кримінальної відповідальності або строки давності виконання обвинувального вироку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кривошеин П. К. Повторность в советском уголовном праве: теоретические и практические проблемы. К. : Вища школа, 1990. 159 с.
2. Словник української мови : в 11 томах. Том 6. 1975. 832 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – «Перун». – 2005. URL: https://ukrainian_explanatory.academic.ru.
4. Яковлев А. М. Совокупность преступлений, повторность и рецидив преступлений по советскому уголовному праву. *Сов. государство и право*. 1956. – № 10. – С. 48–55.
5. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Х. : Право, 2013. Т. 1 : Загальна частина / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.] 2013. 376 с.
6. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / під заг. ред. Потебенька М. О., Гончаренка В. Г. К.: Форум, 2001. 388 с.
7. Бажанов М. И. Множественность преступлений по уголовному праву Украины. Х.: Право, 2000. 128 с.
8. Магомедов А. А. Уголовное право России. Общая часть. М., 1997. 209 с.
9. Кримінальне право України : Загальна частина : конспект лекцій – довідник / О. В. Козаченко, О. М. Мусиченко. Миколаїв : Іліон, 2017. 298 с.